

Кліваденко Р. Л.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

РОЗВИТОК ОСНОВНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

У статті удосконалено класифікацію інновацій у сфері державного регулювання розвитку системи безпеки життєдіяльності населення, а саме: технічні (ті, які формують продукти з новими або покращеними властивостями); технологічні (нові технології виготовлення продукції); управлінські (зміна чи переведення на новий якісний рівень організації виробництва та логістики); інформаційні (ті, які формують нові інформаційні простори з підвищеною достовірністю інформації); соціальні (покращують умови праці, культури виробництва (у тому числі й у сфері підвищення безпеки послуг); економічні (які формують нові економічні моделі розвитку систем безпеки); наукові (здійснюють міждисциплінарні дослідження комплексної оцінки ризиків та заходів їх подолання); організаційні (створюють сучасний формат процесів управління на основі цифрових платформ та нових форматів антикризового управління); освітні (покращують якість навчання керівників, всіх категорій населення на основі освітньої платформи); фінансові (підвищують ефективність використання фінансових коштів та оптимізацію поточних витрат).

Розроблено систему основних факторів, що впливають на формування ключових ризиків, що впливають на систему безпеки життєдіяльності населення, а саме: фактори впливу природної, техногенної, біолого-соціальної, пожежної небезпеки; фактори впливу на фізичне та психічне здоров'я людей; соціальні та економічні фактори; фактори, що впливають на екологічну ситуацію та біосферу в цілому; фактори стану системи економічного забезпечення безпеки життєдіяльності населення; фактори економічних витрат на зниження ризиків кризових ситуацій на прийнятному соціально свідомому рівні; фактори стану інфраструктури, енергетики, зв'язку та комунікацій; фактори наявності резервів фінансових та матеріальних коштів; фактори стану антикризового управління та реагування.

Ключові слова: державне регулювання, розвиток системи безпеки життєдіяльності населення.

Постановка проблеми. Дослідження основних теоретичних положень методології державного регулювання розвитку системи безпеки життєдіяльності населення доводить, що нині теорії її економічного забезпечення перебувають у стадії адаптації до сучасних умов економічного розвитку країни, підвищення рівня її конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Однак національна економічна система створюється та розвивається повільно, що призводить до погіршення економічної ситуації в країні.

Модернізація сфери безпеки життєдіяльності населення може стати одним із важливих драйверів зростання економіки. Вона потребує як значних інвестицій, а й ефективного управління, організації державного регулювання всіх процесів. Методологія державного регулювання розвитку економіки має бути спрямована на розвиток соціально-економічної системи з урахуванням факторів, що змінюються. Повинні здійснюватись

розробка та прийняття нормативних правових актів, пряме управління та контроль діяльності державних корпорацій та громадських компаній. Важливо постійно інформувати регіони та суб'єкти господарювання про економічну ситуацію та її зміну для розробки прогнозів та індикативних планів країни, регіонів, галузей та великих підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розробки окремих аспектів методологічних та правових засад розвитку безпеки життєдіяльності населення розглядалася такими вченими та дослідниками, як О.М. Адаменко, В.В. Березуцький, Л.А. Васьковець, Н.П. Вершиніна, О.П. Гавріс, Л.І. Дідківська, Є.П. Желібо, Д.В. Зеркалов, Л.А. Катренко, Л.В. Мелех, О.М. Обушенко, М.В. Піндера, Ю.С. Скобло, О.А. Яковлев та ін. У зарубіжній економічній літературі дана проблема досліджувалася в роботах В. Маршалла, С. Фінберга (S. Fienberg), В. Холанда (W. Holland)

та інших учених. Формування макроекономічного ефекту при міжгалузевій взаємодії досліджували Р. Аллен (R. Allen), Л. Базан (L. Bazan), Л. Навас-Алеман (L. Navas-Aleman), К. Кратена (K. Kratena), Дж. Стрейхер (G. Streicher), Л.Р. Клейн (L.R. Klein), Е. Ліпер (E. Leeper), Дж. Ф. Коган (J.F. Cogan), Т. Цвік (T. Cwik), Дж.Б. Тейлор (J.B. Taylor), В. Віланд (V. Wieland), Р. Кан, Дж. Кейнс, Дж.М. Кларк, Е. Хансен. Проблеми управління інноваціями, процеси їх цифровізації та вплив на економіку розглядали Й. Шумпетер, Б. Селігмен, Дж.М. Гроссман (G.M. Grossman), Е. Хелпман (E. Helpman), І. Цянь (Y. Qian), С. Сюй (C. Xu), А.М. Нот (A.M. Knott), Дж. Вестерман, Д. Бонне, Б. Гансе, Е. Макафі.

Постановка завдання. Метою статті є розвиток основних теоретичних положень у сфері державного регулювання розвитку системи безпеки життєдіяльності населення.

Виклад основного матеріалу. У сфері розвитку системи безпеки життєдіяльності необхідно застосовувати правові, адміністративні та економічні методи державного регулювання економіки, активні прямі та непрямі способи на її суб'єкти. У сучасній спеціалізованій літературі безпека людини, суспільства та держави у різних сферах (економічній, фізичній, соціальній, екологічній, інформаційній, освітній) визначається як стан захищеності від зовнішніх та внутрішніх загроз та здатність збереження своєї суті, ознак та якостей при руйнівних діях, вжитих іншими об'єктами чи суб'єктами, а також небезпечних явищах та процесах.

Видається необхідним сформулювати поняття безпеки життєдіяльності населення ширшому форматі. А саме як стабільний стан навколишнього середовища, що забезпечує оптимальні умови навчання та роботи, сприятливі режими харчування та відпочинку людини, що зменшують ймовірність та тяжкість небезпечних впливів, сприяють формуванню знань, умінь та навичок у забезпеченні власної безпеки. Розглянемо ці фактори у тісному взаємозв'язку з поняттям заходів щодо забезпечення безпеки при лихах, які включають попередження, запобігання або мінімізацію впливу негативних факторів.

Система безпеки життєдіяльності населення об'єднує органи антикризового управління та соціального захисту, реагують підрозділи, федеральні та регіональні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання та громадян з метою профілактики кризових ситуацій, допомоги постраждалим та

соціальної підтримки населення у зонах лих різного значення.

Розвиток системи безпеки життєдіяльності є основою підвищення її ефективності та забезпечує позитивні зміни об'єкта управління, отримання економічного, екологічного, науково-технічного чи іншого ефекту. Загалом модернізація системи безпеки життєдіяльності населення тісно пов'язана з інвестиційною діяльністю та спрямована на доведення результатів науково-дослідних робіт до промислових чи дослідно-промислових технологій або придбання готових промислових технологій. Обсяг інвестицій залежить від особливостей процесів. Розглянемо, як сучасні рішення можуть підвищити ефективність забезпечення безпеки населення. Інноваційна діяльність визначається як система науково-технологічних та організаційно-фінансових заходів, що стимулюють комерціалізацію отримуваних знань, введення їх у технології, що тиражуються.

Кінцевим результатом цієї діяльності стають нові продукти, товари та послуги з найкращими якостями. Інноваційна діяльність у галузі безпеки життєдіяльності населення є сукупністю процесів, спрямованих на отримання та використання результатів зі скорочення витрат на профілактичні заходи, зменшення втрат та матеріальних збитків, отримання прибутку від наукових досліджень та розробок. Вона передбачає цілий комплекс економічних, наукових, технічних, технологічних, організаційних, освітніх, інформаційних, фінансових та комерційних заходів, що в сукупності призводять до інновацій.

Дослідження дозволили автору обґрунтувати класифікацію інновацій у сфері державного регулювання розвитку системи безпеки життєдіяльності населення. Пошук та впровадження сучасних форм та методів зниження витрат на обслуговування, ремонт та підтримання у справному стані продукції, товарів та послуг, що забезпечують безпеку життєдіяльності населення, стає важливим пріоритетом економічного зростання. Це – безумовно нове трактування та розширення поняття. Більшість дослідників визнає необхідність поєднання ринкового конкурентного механізму з активною державною підтримкою базисних інновацій та розширення сегментів їх застосування [1; 2; 3].

Розглянемо докладніше основну термінологію у сфері безпеки життєдіяльності з урахуванням понять та визначень. Надзвичайна ситуація (НС) – це нестійкий стан, який виник на конкретній території, спричинений аварією або природ-

ним явищем. Воно спричиняє людські жертви, втрату здоров'я людей, шкоду навколишньому середовищу, суттєву матеріальну шкоду та порушення нормальних умов життєдіяльності людей. Джерело НС може бути природного, техногенного, біолого-соціального та іншого характеру.

Кризова ситуація є масштабною подією, що сталася на значній території, викликана катастрофою глобального природного, техногенного, пожежного, біологічного, соціального характеру. Вона також тягне за собою людські жертви, втрату здоров'я людей, шкоду навколишньому середовищу, велику матеріальну шкоду, порушення нормальних умов життєдіяльності людей та функціонування соціальної інфраструктури. Кризові ситуації можуть бути глобального, державного, регіонального та місцевого значення.

Пожежна безпека (ПБ) є станом захищеності особистості, майна, суспільства та держави від виникнення пожежонебезпечної ситуації. Пожежна безпека – одна з першорядних державних функцій. Вона складається з комплексу заходів, що включає, насамперед, нормативне правове регулювання державних забезпечувальних заходів.

Необхідно відзначити і низку організаційно – процесних інновацій, запроваджених у період 2022–2025 рр. Принципово нові підходи, запроваджені у цьому періоді, відрізняються чіткою професійною спеціалізацією, що полягає у формуванні пожежно-рятувальних гарнізонів та пожежно-рятувальних підрозділів. Це зумовлює появу нових функцій пожежних та рятувальників, забезпечує комплексний підхід до безпеки, підвищує універсальність підрозділів, що реагують, що є новим важливим фактором розвитку системи безпеки життєдіяльності населення.

Продовження дискусій щодо термінології в галузі надзвичайних ситуацій, пожеж та інших лих є абсолютно необхідним процесом, що потребує міждисциплінарних наукових розробок, спрямованих на динамічний розвиток людської особистості, суспільства та держави. Окремими темами залишаються державний протипожежний нагляд, ліцензування діяльності у сфері ПБ, сертифікація виробів та послуг у сфері пожежної безпеки. Заходи щодо запобігання та ліквідації кризових ситуацій треба визначати як сукупність заздалегідь визначених дій, спрямованих на ефективне попередження та/або ліквідацію пошкоджень та руйнувань, пожеж та інших лих, скорочення кількості постраждалих та збитків. Ці дії здійснюються силами спеціальних пожежно-

рятувальних та інших підрозділів. Визначення вражаючих факторів включає небезпечні явища або процеси, викликані джерелом небезпеки і загроз. Вони зумовлені фізичними, хімічними, біологічними, а в ряді випадків організаційними впливами та характеризуються певними фізичними параметрами. Виділяють первинні та вторинні вражаючі фактори. Вражаюча дія джерела кризових ситуацій визначається негативним впливом одного або сукупності факторів, що вражають на людей, тварин і сільськогосподарські рослини, об'єкти виробничого і соціального призначення, навколишнє природне середовище. За масштабами втрат і завданих збитків НС поділяються на транскордонні, федеральні, регіональні, територіальні, локальні та місцеві.

Під ризиком виникнення НС, пожеж та інших лих, що спричиняють кризові ситуації, розуміється певна ймовірність прояву негативних наслідків впливу вражаючих чинників. Під зоною лих розуміється територія (акваторія), у межах якої сталася трагедія. А під поняттям попередження НС, пожеж та інших лих, кризових ситуацій мається на увазі сукупність заходів, спрямованих на зниження ризику їх виникнення. Запобігання НС, пожеж та інших лих, що спричиняють кризові ситуації, сприяють: планомірне проведення профілактичних заходів щодо ліквідації джерел небезпек та загроз; прогнозування місця та часу їх можливого виникнення; підготовка особового складу до дій у надзвичайній ситуації, включаючи постійний тренінг; освітня робота з населенням щодо усунення причин та передумов виникнення джерел небезпек та загроз, а також щодо зменшення шкоди від них.

Під мінімізацією ризику виникнення НС, пожеж та інших лих мається на увазі проведення спеціалізованих заходів щодо створення на потенційно небезпечних територіях чи об'єктах ефективного захисту населення, персоналу та матеріальних ресурсів від впливу вражаючих факторів. Під захистом території при різних небезпеках та загрозах розуміється сукупність заходів, спрямованих на запобігання чи граничне зниження втрат. Ліквідація НС, пожеж та інших лих, а також кризових ситуацій передбачає проведення аварійно-рятувальних та невідкладних робіт. Ці роботи включають екстрену медичну допомогу з порятунку життя та збереження здоров'я людей, мінімізацію шкоди навколишньому середовищу та матеріальних втрат, а також локалізацію зони лих та усунення супутніх НС небезпечних факторів.

Під локалізацією зони лих розуміються заходи, спрямовані на запобігання виникненню нових негативних факторів, або на мінімізацію вражаючого впливу джерела небезпек і загроз, що вже виникло. Наслідки катастроф включають усі види збитків політичного, соціального, економічного, екологічного, медичного та інформаційного характеру, що виникають внаслідок впливу джерел небезпек та загроз на населення, майно, об'єкти, територію, цифрові платформи, комунікації та навколишнє природне середовище. Для ефективної роботи комплексних систем, визначення яких були дані в цій роботі, необхідний ефективний економічний механізм, працездатний за будь-яких станів національної економіки (як у сприятливий період її розвитку, так і в період рецесії). В рамках проведених досліджень пропонується розглядати управління інноваціями як процес постійного вдосконалення всіх сторін діяльності системи та організації. Він включає технічні, технологічні та інші аспекти, у тому числі постійну орієнтацію працівників на ефективну діяльність, залучення до неї все більшої кількості учасників, що призводить до якісних змін у характері діяльності системи та організації. Крім того, управління інноваціями передбачає дослідження потреб ринку (визначення необхідної частки нових продуктів, робіт та послуг; продуктів, які потребують модернізації у сфері безпеки життєдіяльності населення). Сучасний науковий підхід потребує розвитку основних дефініцій у сферах безпеки життєдіяльності населення та економічної безпеки у вигляді динамічних, диференційованих понять на різних рівнях та етапах структурування об'єктів та методів дослідження.

У формуванні економічної безпеки України все більш актуальною стає необхідність розробки нових напрямів її забезпечення умовах підвищення внутрішніх та зовнішніх ризиків, пов'язаних із глобальними соціально-економічними процесами. За цими процесами слідує якісна трансформація інституційного середовища, що проявляється у перерозподілі прав власності та збільшенні питомої ваги державного сектора, в загостренні протиріч між діючими та реформованими інститутами. У зв'язку з цим необхідний комплексний аналіз системи економічної безпеки, доповнення теорії та розширення її концептуальних засад. Необхідно вдосконалення національної політики, що забезпечує стійкий та стабільний розвиток національної економіки та її захист від всіляких викликів та загроз.

Економічна безпека розглядається як допустимий рівень негативного впливу факторів економічної небезпеки на людину, суспільство та державу на федеральному та регіональному рівнях. У цій роботі розглядаються інструменти економічної безпеки, які включають систему заходів, що забезпечують із заданою ймовірністю допустимий ступінь негативного впливу факторів економічної небезпеки на людину, суспільство та державу. На кожному рівні економічної безпеки інструменти складаються із стандартних модулів, що логічно доповнюють один одного та складають єдиний працюючий механізм. Це – комплексна економічна оцінка території, економічний моніторинг та управлінські рішення в економічній сфері.

Комплексна економічна оцінка регіону базується на: виявленні та оцінці факторів економічної небезпеки, що виявляються на його території; районування території щодо стійкості до прояву факторів економічної небезпеки; розроблення моделі негативного впливу на економічні та фінансово-господарські об'єкти; ідентифікації та оцінки економічних ризиків; складання та ведення кадастру регіональних викликів, небезпек та загроз; виборі індикаторів сталого розвитку. При цьому моніторинг економічної безпеки регіонів передбачає нормування впливів на суб'єкти економічної діяльності, контроль стану та динаміки змін джерел впливу на економічну безпеку, моніторинг економічних ризиків та індикаторів сталого розвитку регіонів.

Управлінські рішення у сфері економічної безпеки включають: формування економічної політики; аналіз та коригування індикаторів сталого розвитку; управління економічними ризиками та інструментами запобігання прояву антропогенних факторів; розробку та вдосконалення податкових програмних заходів. Методами дослідження економічної безпеки є контроль якості економічної ситуації; вимірювання та оцінка результатів, виражених конкретним числовим параметром; соціальні методи; моделювання та прогнозування; методи системного аналізу та інформатики, а також методи управління якістю економічного середовища. Потрібно також дослідити ефективність інвестиційних проектів, уточнити показники економічної ефективності інвестицій у сферу безпеки життєдіяльності населення.

Дослідження економічного простору потребує вивчення взаємодії соціального, технологічного, фінансового та інформаційного факторів. Як характеристики економічного простору необхідно розглядати об'єктивність та відкритість, розмір-

ність, внутрішню однорідність та структурованість, ієрархічність та фрактальність, здатність до самоорганізації. Необхідно розробити пропозиції щодо зміцнення єдності економічного простору та щодо профілактики його розривів. Зміцнення єдиного економічного простору вимагатиме вжиття заходів організаційного характеру з метою подальшого поділу праці між окремими регіонами, більш повного використання їх переваг при прийнятті рішень щодо нарощування потенціалу системи безпеки життєдіяльності населення та організації міжрегіональної взаємодії.

На підставі запропонованих підходів пропонується визначити екологічну безпеку не тільки як стан, при якому рівень навантаження на природне середовище від господарської діяльності людини не перевищує її здатність до самовідновлення, але і як сукупність природних, соціальних та інших умов, що забезпечують безпечне життя та діяльність населення, що проживає на даній території, захищеність природного середовища від можливого негативного впливу господарської та іншої діяльності, надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, їх наслідків. Загалом екологічна безпека стає важливим чинником державної, національної та економічної безпеки.

Методика дослідження космічної безпеки населення та соціальної інфраструктури має базуватися на системному аналізі, порівняльному правознавстві, історико-соціологічному діалектичному методі пізнання, філософському підході до сутності проблеми. Забезпечення космічної безпеки слід розглядати як унікальний чинник сталого розвитку країни у сферах економічної, наукової, технологічної, техногенної, екологічної, астрофізичної та соціальної безпеки. Потрібна трансформація системи космічних правових норм у надійні механізми забезпечення безпеки людства від загроз з космосу різного характеру (природного походження та штучних супутників землі будь-якого призначення). Формування космічної безпеки слід розглядати паралельно з аналізом космічних правових норм.

Економічна безпека має розглядатися з погляду внутрішніх та зовнішніх економічних загроз, пов'язаних із витоком конфіденційної економічної інформації, порушенням комерційних таємниць, можливістю економічних диверсій та рядом інших факторів. Під оптимізацією економічного механізму у сфері безпеки життєдіяльності населення треба розуміти вдосконалення умов та ефективну реалізацію заходів щодо захисту населення та територій від катастрофізмів з відповідним

фінансовим та ресурсним забезпеченням з дотриманням балансу економічних інтересів регіонів та національної економіки в цілому. Система економічних стимулів передбачає економічну відповідальність у вигляді накладення штрафів за порушення вимог безпеки, нарахування пені за несвоєчасне їх перерахування та попередження за неналежне виконання бюджетного процесу. Дослідження дозволили сформулювати основні види економічного стимулювання дотримання вимог безпеки та обґрунтувати основні напрямки діяльності інституційних структур.

З одного боку, зміни у сферах життя та діяльності людини, суспільства та держави вимагають додаткових витрат на безпеку. З іншого боку, реалізація проектів сучасного високотехнологічного розвитку є важливим чинником розвитку економіки, а окремих випадках і формування сучасної політики на довгострокову перспективу. Дослідження показують, що у сучасних умовах використовуються різні методи діагностики, ідентифікації та аналізу ризиків. Зважаючи на значну кількість факторів, на першому етапі доцільно застосувати традиційні інструменти аналізу ризиків, за допомогою яких виявити сильні та слабкі сторони системи профілактики викликів та небезпек, можливості системи реагування на загрози виникнення кризових ситуацій. На другому етапі необхідно оцінити ризики економічного, соціального, технологічного, освітнього, юридичного, екологічного характеру та за підсумками аналізу сформулювати перелік можливих загроз. Для аналізу ризиків у кожному напрямі формувалися робочі групи, а результати роботи досягалися методом «мозкового штурму». В окремих випадках застосовувалося опитування максимально широкого кола фахівців, які мають відповідну компетенцію. У ході досліджень періодично проводилися аудит та інспекція, розслідування причин деструктивних подій.

Ці підходи до діагностики ключових ризиків виникнення кризових ситуацій потребують вирішення проблемних питань розробки теоретичних аспектів стратегії формування системи безпеки життєдіяльності населення у сучасних соціально-економічних умовах. По-перше, дослідити можливі сценарії розвитку несприятливих тенденцій з урахуванням взаємозв'язку всіх напрямів стратегії розвитку системи. Послідовно розглянуто всі можливі комбінації потенційних ризиків та зіставлено з очікуваною ефективністю заходів щодо їх зниження. Як показав аналіз, внутрішні джерела викликів, небезпек та загроз для населення, економіки та природного середовища України вини-

кають внаслідок зростання глобальних ризиків, масштабів природних катастроф, аварій техногенного характеру та їх наслідків. В результаті матеріальні збитки досягають 2-3% ВВП, викликаючи серйозні порушення в роботі соціальної інфраструктури.

Крім того, при оцінці викликів, небезпек і загроз необхідно враховувати соціальну значущість змін, що відбуваються, що порушують звичні комфортні умови життєдіяльності. По-друге, застосувати методи планування безперервного розвитку системи безпеки життєдіяльності населення. При цьому розглядати типові загрози: епідемії, пожежі, повені, землетруси, перебої в енергопостачанні, атаки хакерів та інші небезпеки.

Крім того, фахівці мають аналізувати регіональні особливості, враховувати традиційний адміністративний тиск, негативні інформаційні атаки, корупційні фактори та інші регіональні проблеми.

Проведені дослідження параметрів викликів, небезпек та загроз, зумовлених глобальними катаклізмами, дозволив виділити низку нових показників, що впливають на формування системи безпеки життєдіяльності:

- розміри економічної та матеріальної шкоди від небезпек та загроз, пов'язаних з викидом у довкілля небезпечних речовин;

- метеорологічні умови, час доби та специфіка навколишнього середовища – характер забудови, особливості рельєфу, рослинності, структура та властивості ґрунту, близькість річок та водозабірних споруд;

- наявність населення, соціальної інфраструктури, промислових та інших об'єктів, матеріальних цінностей у зоні лих та в межах зони потенційної небезпеки, а також інші показники;

- збільшення масштабів використання в нашій країні та світі небезпечних виробництв, речовин і технологій, здатних викликати аварії та катастрофи;

- зростання загроз виникнення епідемій гострих вірусних інфекцій; низька надійність систем забезпечення безпеки;

- погіршення стану техніки безпеки у промисловості, на транспорті, в енергетиці, сільському господарстві, системах управління;

- зниження культури виробництва та технологічної дисципліни, порушення технологій та технологічної єдності великих підприємств;

- відсутність кваліфікованих фахівців та відтік за кордон нових технологій, низка інших негативних тенденцій.

Спостерігаються також зниження компетенції та відповідальності працівників, догляд висококваліфікованих фахівців із потенційно небезпечних та високотехнологічних виробництв. У чинній законодавчій базі недостатньо вимог до об'єктів економіки захисту навколишнього середовища, нечітко визначено відповідальність порушення технологій, відсутні правові та економічні механізми, обмежують розміщення біля країни потенційно небезпечних об'єктів.

По-третє, розглянути процеси покращення оцінки ризиків, зниження ймовірності виникнення операційних ризиків. Досліджуючи причини виникнення кризових ситуацій, необхідно враховувати синергетичні чинники взаємозв'язку між безпечними технологіями, технікою безпеки, соціальними конфліктами та техногенними аваріями, соціальними та природними катаклізмами у вигляді так званого парагенетичного рівня організованості. Так, підвищення температури та інтенсивності ультрафіолетового опромінення земної поверхні створює сприятливі умови для поширення інфекційних захворювань, розмноження комах та тварин – їх рознощиків. Інфільтрація солей у ґрунтові води та підвищення рівня моря також сприяють поширенню хвороб, спричинених мікроорганізмами, скорочення обсягів питної води, зниження продуктивності сільського господарства. Техногенні надзвичайні ситуації та пожежі, спровоковані інформаційно-психологічним впливом на окремих людей, органи управління та на суспільство в цілому, можуть викликати неадекватну соціальну чи кримінальну поведінку груп людей чи окремих осіб, негативно впливати на процеси освіти та формування особистості. Ця проблема особливо актуальна для працівників потенційно небезпечних об'єктів та фахівців, які відповідають за безпеку на всіх видах транспорту, енергетики, зв'язку та інших соціально значущих систем.

По-четверте, ідентифікувати ризики, пов'язані з особливостями регіонів з використанням наведених у попередніх розділах методів, у тому числі при оцінці ходу реалізації регіональних проєктів, визначенні досяжності їх цілей, а також потенційних збитків. Загалом аналіз зовнішніх та внутрішніх загроз свідчить про актуальність проблеми адекватного сприйняття загроз виникнення катаклізмів. Вона полягає у досягненні всебічного бачення їх, а й у забезпеченні ефективного реагування на виникаючі загрози, виключення небезпечного розвитку ситуації, а разі потреби – усунення загроз усіма можливими засобами і методами.

Це зумовлює потреба встановлення пріоритетів формування системи безпеки життєдіяльності населення на основі регіональних особливостей, обґрунтування ефективні інструменти економічної безпеки.

По-п'яте, провести оцінку характеристик та аналіз тривалості дії основних факторів, що впливають на формування системи безпеки життєдіяльності населення. Вона повинна проводитись на базі експертних та статистичних методів, розроблених методичних підходів до діагностики ключових ризиків. Доведено, що вражаючий вплив на людей більшості НС, пожеж та лих триває від кількох секунд (хвилин) до кількох діб. У зв'язку з цим виконання заходів щодо попередження лих стає обов'язковою умовою забезпечення безпеки населення.

Таким чином, на території регіону системний багатофакторний аналіз зв'язності джерел техногенної, природної, біолого-соціальної, пожежної небезпеки та їх вражаючих факторів повинен включати такі фактори.

Висновки. Формування економічних умов профілактики, попередження та ліквідації катастроф має здійснюватися заздалегідь. Однак, у кожній ситуації кількість загроз важко заздалегідь визначити, ще складніше виявити області загроз, що перетинаються і не перетинаються, враховуючи складні синергетичні впливи.

З метою зниження невизначеності поля загроз необхідно виявити найбільш суттєві (по-своєму пріоритету), інформативні ознаки та характеристики небезпек, розрахувавши на їх основі можливі наслідки сукупного економічного, фізичного, соціального та іншого впливу. Вирішення цього завдання передбачає розуміння видів вражаючого

впливу, характеру вражаючого впливу, і навіть результатів впливу чинників на людей, тварин, рослини, будівлі, споруди та довкілля. З цієї точки зору виявлення та оцінку можливих загроз необхідно розглядати як два аспекти єдиного процесу встановлення джерел та факторів ризику, а також об'єктів їх потенційного впливу та можливих економічних втрат, основних форм такого впливу. Така спільність сприяє виявленню закономірностей виникнення кризових ситуацій, визначення пріоритетів дій, спрямованих на зведення ризиків виникнення викликів, небезпек та загроз до мінімуму та зменшення витрат на ліквідацію їх наслідків. Розвиток кризової ситуації можна як розвиток процесу нестійкості у часі з неповною інформацією, супроводжуваного швидким вивільненням енергії з допомогою раптового зовнішнього впливу чи поступового наростання внутрішньої напруги.

Інакше кажучи, пропонується розглядати надзвичайні ситуації, пожежі та інші лиха, що викликають кризові ситуації, як новий клас нестійких динамічних систем, виникнення та розвиток яких можна охарактеризувати як стохастичне, випадкове, що призводить до значних економічних втрат та порушення умов безпеки життєдіяльності населення.

Причому цю систему можна розглядати в наступних фазах: перша – фаза стійкого функціонування, коли сукупність небезпек, що обурюють впливів, і загроз менше критичного значення; друга – фаза порушення функціонування об'єкта, коли сукупність впливу, що обурює, зростає вище критичного значення; третя – фаза ліквідації наслідків та відновлення функціонування; четверта – фаза функціонування після дії.

Список літератури:

1. Зеркалов Д.В. Наукові основи безпеки людини: монографія. К.: «Основа». 2015. 846 с.
2. Стищенко Т.Є., Пронюк Г.В., Сердюк Н.М., Хондак І.І. «Безпека життєдіяльності»: навч. Посібник. Харків: ХНУРЕ, 2018. 336 с.
3. Яковлев О.А. Принципи державної політики в галузі охорони праці: погляд правника. Право та інновації. 2017. № 2. С. 75–80.

Klivadenko R. L. DEVELOPMENT OF THE MAIN THEORETICAL PROVISIONS IN THE FIELD OF STATE REGULATION OF THE DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF LIFE SAFETY OF THE POPULATION

The article improves the classification of innovations in the field of state regulation of the development of the system of life safety of the population, namely: technical (those that form products with new or improved properties); technological (new technologies for manufacturing products); managerial (change or transfer to a new qualitative level of organization of production and logistics); informational (those that form new information spaces with increased reliability of information); social (improve working conditions, production culture (including in the field of improving the safety of services); economic (which form new economic models for the development of security systems); scientific (carry out interdisciplinary research on comprehensive

risk assessment and measures to overcome them); organizational (create a modern format of management processes based on digital platforms and new formats of anti-crisis management); educational (improve the quality of training for managers, all categories of the population based on the educational platform); financial (increase the efficiency of using financial resources and optimizing current expenses).

A system of main factors influencing the formation of key risks affecting the system of safety of the population's vital activity has been developed, namely: factors of influence of natural, technogenic, biological-social, fire hazards; factors of influence on the physical and mental health of people; social and economic factors; factors influencing the ecological situation and the biosphere as a whole; factors of the state of the system of economic support of the population's vital activity; factors of economic costs for reducing the risks of crisis situations at an acceptable socially conscious level; factors of the state of infrastructure, energy, communications and communications; factors of the availability of financial and material reserves; factors of the state of anti-crisis management and response.

Key words: *state regulation, development of the system of security of the population's vital activity.*